

HOE ZIEN WIJ GAZA?

Over beeldvorming, waarheid en oorlog

Ruddy Doom
Simone Korkus

MO* PAPER

nummer 27 – januari 2009

www.mo.be

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. MO*papers worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Redactieraad MO*papers: Bart Bode (Broederlijk Delen), Gerrit De Vylder (Lessius Hogeschool Antwerpen), Ann Cassiman (Departement Sociale en Culturele Antropologie, KU Leuven), Nathalie Holvoet (Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en -beheer Universiteit Antwerpen), Jan Vannoppen (Velt), Rudy De Meyer (11.11.11), Bart Horemans (11.11.11), Catherine Vuylsteke (De Morgen), Gie Goris (MO*), Lieve De Meyer (eindredactie), Emiel Vervliet (hoofdredacteur).

Ruddy Doom is verbonden aan de vakgroep Studie van de Derde Wereld van de Universiteit Gent. Zijn recentste publicatie: *Conflict en ontwikkeling. Overleven in de grensgebieden van de globalisering*, Academia Press, Gent, 2008.

Simone Korkus woont en werkt sinds 2001, de piek van de Tweede Intifada, in Israël. Ze schrijft onder meer voor MO*, Vrij Nederland, Opzij, De Standaard, Sunday Times en Haaretz. Ze won de internationale persprijs van de Verenigde Naties voor de beste reportage uit het Midden-Oosten in 2006.

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel

Suggesties: emiel.vervliet@mo.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het maandblad MO* en van de mondiale nieuwssite www.mo.be (i.s.m. het nieuwsagentschap IPS-Vlaanderen).

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

[inleiding]

“Israel’s success in Gaza proves it is strong, not right”

David Grossman

Het gewapend conflict dat Gaza in een inferno veranderde, heeft ook in het Westen de gemoederen beroerd. Joodse en zionistische bewegingen stuurden hun boodschappen uit, Arabische en islamitische zenders trachtten hun gelijk te bewijzen. Op de weblog van *Christians standing with Israel* orakelde Mikael Knighton dat Irak het nieuwe Gaza wordt indien het Westen wegtrekt uit dat land: *“a satanic prideland where the forces of evil are allowed to roam freely, gather strength in numbers, and unleash their next phase of destruction”*. Een mens is wel eens geneigd te denken... ‘ieder zijn waarheid’, maar zo eenvoudig ligt het nu ook weer niet. Verschillende waarheden hangen niet als appels – allemaal gelijk – aan één enkele boom. Anders uitgedrukt: hoewel ‘de’ waarheid niet absoluut is, hebben niet alle ‘verhalen’ eenzelfde waarheidsgehalte en hoewel het onderscheid tussen waar en niet-waar soms schimmig lijkt, is het niet zo dat er geen Rubicon meer bestaat. Indien niets waar is, dan is veel – zo niet alles – toegelaten, met inbegrip van witte fosfor.

Een academische reflectie op beeldvorming, waarheid en oorlog in Gaza werd geschreven door Ruddy Doom, terwijl Simone Korkus tezelfdertijd een journalistieke reflectie maakte vanuit Israël.

1. Over beeldvorming, waarheid en oorlog

Ruddy Doom

MINDFRAMING

Woorden zijn middelen om gedachten over te brengen. In een zeer optimistische visie is er een volledige overlapping tussen het woord en de realiteit. Tegelijk is het woord neutraal, dat wil zeggen dat de betekenis ervan niet wordt beïnvloed door diegene die het hanteert noch door de context waarin het wordt gebruikt. Iedereen weet uiteraard dat dit niet klopt en dat wij vaak meer door het woord gesproken worden dan dat we er autonoom mee omspringen. Woorden staan dus niet op zichzelf, ze zijn verbonden met andere woorden, ze worden bepaald door een raamwerk. Het probleem is dat we ons vaak niet bewust zijn van alle achterliggende betekenissen, waardoor ons kritisch vermogen natuurlijk enige averij oploopt.

Twee zeer gekende voorbeelden zijn het eurocentrisme en het oriëntalisme. Met eurocentrisme bedoelen we dat onze blik en de manier waarop we die verwoorden op voorhand bepaald wordt door onze Europese positie. De Duitse filosoof Hans Magnus Enzensberger noemde het eurocentrisme 'een erfzonde' van ons denken. Specifiek voor de culturele dimensie smeedde Edward Said – toevallig een Palestijn – de term oriëntalisme: een geheel van begrippen en connotaties die Europeanen gebruiken om bijvoorbeeld de Arabische wereld te vatten, maar dat in feite een westerse geestesconstructie is. In veel gevallen gaat het om processen die – althans op het individuele vlak – veeleer onbewust zijn.

Indien elk van ons op straat aan tien voorbijgangers zou vragen om spontaan vijf begrippen op te geven die zij in verband brengen met 'Arabier', zouden we vrij snel ervaren wat constructivistische sociolinguïsten bedoelen met 'framing'. (De kans is groot dat de begrippen gastarbeider, terrorist, moslim, al-Qaeda en petroleum heel hoog scoren). Framing slaat op de conceptuele structuren waarbinnen nieuwe begrippen worden ingebed. Mensen denken vaak in 'frames' en feitelijkheden moeten daar dan maar in passen, of ze worden terzijde geschoven. Zeker wanneer er retoriek en metaforen aan te pas komen, mikt de zender bewust op de meer emotionele verbindingen die als het ware kleur geven aan de nieuwe informatie. Gewapende conflicten zijn natuurlijk evenementen bij uitstek waarin al die processen zich afspelen en de strijdende partijen weten maar al te goed dat veldslagen ook geleverd worden in de journalistiek en via weblogs.

Geografie van de functionaliteit

In de eenentwintigste eeuw wordt de ruimtelijke situering deels vervangen door een nieuwe geografie van de functionaliteit. Zo is het vroegere begrip 'derde wereld' weggeblazen in de nieuwe globalisering. Stukken van India, China of Brazilië zijn niet meer als derde wereld te omschrijven, terwijl grote delen van de vroegere 'tweede wereld' (uit de voormalige Sovjet-Unie) dit nu wel zijn. Israël behoort zuiver ruimtelijk gezien tot het Midden-Oosten, maar doet grote inspanningen om bij het Westen te horen. Hierbij kun je natuurlijk spelen met de vele onduidelijkheden die er zijn tussen jodendom, zionisme en Israëliësch staatsburgerschap. Aan de ene kant is er een sterke zionistische lobby in de VS, je hebt ook chassidische joden – bijvoorbeeld in Antwerpen – die niets met de staat Israël te maken willen hebben en die geen Israëli's zijn en anderzijds zijn er de Falasha's die naar Israël zijn overgevologen en van Ethiopische origine en dus niet-blank zijn. Daarenboven is twintig procent van de bewoners van het eigenlijke Israëliësch grondgebied Arabisch. Maar dat is uiteraard te complex voor een rechtlijnig discours, waarin de Israëli's als een soort Europeanen worden gezien omdat ze blank zouden zijn.

Als het residentiële aspect geen rol zou spelen: waarom neemt Syrië dan niet deel aan het Eurosongfestival en Israël wel, waarom speelt Maccabi Tel Aviv in de Champions' League of de UEFA-competitie en de Egyptische clubs niet? Waarom zit Israël in de wachtkamer van de EU en de Emiraten niet? En dan hebben we het nog niet eens over organisaties als Europol, die gegevens uitwisselen met Israëliësch diensten die martelpraktijken aanwenden om informatie te verkrijgen. Iets wat een constructie is – Israël is blank/Europees – doet zich na verloop van tijd voor als een primordiaal gegeven. Het is de basis van inclusie en exclusie, simpeler uitgedrukt: er wordt een scheidingslijn getrokken tussen 'wij' en 'zij'.

Identificatie is een machtige drijfveer tijdens openlijke conflicten. De kant kiezen van de Palestijnen gebeurt op basis van een politieke en rationele stellingname (hoop ik); maar voor veel medeburgers die noch de tijd noch de achtergrond hebben om zich in de problematiek in te werken, spelen vooral spontane reflexen mee. Onbekend maakt onbemind: het is een kreupel gezegde dat in ons geval enkel opgaat voor de Palestijnen. De al even onbekende Israëli's daarentegen worden veel gemakkelijker herkend als medemensen en niet als vreemden (ondanks het ius sanguinis dat het staatsburgerschap vorm geeft, zoals de meesten althans menen). Voor veel burgers is dit achterliggende denkkader een erg belangrijke gps om een weg te vinden in het complexe landschap van het Midden-Oosten (een complexiteit die overigens vooral door de zionisten wordt

benadrukt). Laten wij – dat wil zeggen iedereen die bereid is of de mogelijkheid heeft om tijd en moeite te investeren in onderzoek – ons niet al te veel illusies maken over de mate waarin de doorsneeburger op zoek gaat naar informatie die het niveau van gesneden koek overstijgt.

Positionering en analyse

Naast die ruimtelijke situering speelt ook een tweede aspect, dat eigenlijk neerkomt op een dubbel proces: enerzijds de positionering van de politieke islam en anderzijds de manier waarop het Westen die analyseert. De droom van een terugkeer naar de periode van het kalifaat is altijd aanwezig geweest, als een soort verlangen naar de gouden eeuw, maar meestal bleef het bij dagdromerij. Pogingen om die radicale utopie effectief te realiseren, dateren veeleer van de twintigste eeuw (en zelfs van de tweede helft ervan) en de vertaling naar de zuiverheid van de samenleving loopt zoals altijd uit op repressie en kleinzielige onverdraagzaamheid. Het valt, denk ik, niet te ontkennen dat de afwijzing van de moderniteit en openheid een kenmerk is van veel politiek islamistische organisaties in de eenentwintigste eeuw. Op de achterliggende redenen hoeven we hier niet in te gaan, de vraag is hoe wij erop reageren. Laat er geen twijfel over bestaan dat cultuurrelativisme dat omslaat in het aanvaarden van de andere als de absoluut andere, evenzeer afbreuk doet aan de emancipatie als vroeger het bepleiten van de bantoestans dat deed. Alle kritiek over mensenrechtenschendingen onder de mat vegen omdat zoiets nu eenmaal voorkomt in een bepaalde cultuur, is onrecht aandoen aan al diegenen die zich daar ter plekke tegen verzetten.

Laten wij gemakshalve de rol van de vrouw binnen de islamitische opvattingen als voorbeeld nemen. We kunnen niet aanvaarden dat in de Swatvallei in Pakistan meisjesscholen worden opgeblazen, omdat een geschifte mollah een scheve interpretatie geeft aan de Koran. Het druist in tegen alle regels van het humanisme om steniging voor overspel toe te passen, net zoals cliterodectomie moet bestreden worden. En zo kunnen we nog een tijdje doorgaan. Maar er zijn wel een aantal bedenkingen bij te maken. Het is toch eigenaardig dat velen emotioneel geraakt worden door de boerka, maar zelden hun stem verheffen wanneer diezelfde Afghaanse vrouwen haast omkomen van hongersnood of dat mensen zo verontwaardigd een petitie ondertekenen tegen de doodstraf voor een Nigeriaanse vrouw, maar de andere kant uitkijken bij de burgeroorlog in de oeliedelta waar ongetwijfeld veel meer Ijaw-vrouwen omkomen, enzovoort.

De selectieve verontwaardiging in het Westen leek zich aanvankelijk vooral te concentreren op de culturele aspecten van niet-westerse samenlevingen, vooral wanneer die in relatie stonden met de islam. Het is noch mijn taak noch mijn bedoeling om de islam als religie te verdedigen, maar het is een feitelijk gegeven dat er anderhalf miljard moslims zijn. Die vormen geen monoliet, er is zelfs vaak evenveel wat hen scheidt als wat hen bindt, en ze zijn niet als zodanig onder te brengen onder de noemer 'fundamentalist', laat staan 'terrorist'. De overgrote meerderheid zijn gewone mensen met hun gewone wensen en meer begaan met de dagelijkse besognes dan met de vestiging van de Dar al-Islam over de hele wereld.

Voor na 11 september 2001 heeft de VS op een actieve manier een politiek beeld opgehangen van 'de' moslims, in een trend die vroeger door Huntington werd omschreven als '*the clash of civilisations*'. In het kader van de nationale veiligheid moet een beleid van *rollback* en *containment* worden gevoerd tegen het

moslimfundamentalisme (zoals vroeger tegen het communisme). Tegenover het terrorisme moet preventief opgetreden worden en dit zowel tegen de groeperingen zelf als tegen diegenen die hen faciliteren. Het probleem is dat de VS het alleenrecht heeft om de scheidingslijnen te trekken en dat wie op de ‘zwarte lijst’ komt, geen tegenwoord meer heeft. Deze manicheïstische breuk sluit dialoog uit. Meer zelfs: de diabolisering laat enkel geweld als communicatie open. Hamas is door Bush ondergebracht op de lijst van terroristische organisaties en het zal Tel Aviv niet eens veel moeite gekost hebben om hem hiervan te overtuigen. Voor velen in België stond het vast – zonder dat dit nu echt onderbouwd hoefde te worden: Gaza = Hamas = terrorist = Osama Bin Laden. En dan lok je ‘het’ zelf uit. (De resultaten van de recente enquête in Vlaanderen over de kijk op de islam laten geen illusies over.)

Genocide

Het derde belangrijke argument in het frame is uiteraard de Shoah: de genocide. Geen zinnig mens die eraan twijfelt dat het hier gaat om een van de donkerste bladzijden uit de Europese geschiedenis. De schuld van het naziregime kan niet ter discussie staan en evenmin zijn er verzachtende omstandigheden aan te voeren voor het antisemitisme in andere Europese landen. Maar twee dingen vallen evenmin te ontkennen. Zionistische bewegingen spelen handig in op, versterken de schuldgevoelens rond en eisen de alleeninterpretatie van de geschiedenis op. Wie zoals Gie van den Berghe ook maar één voetnoot bij de gecanoniseerde versie plaatst, wordt meteen beschuldigd van zeer verdachte overtuigingen. En ten tweede wordt probleemloos overgegaan van de jaren 1930 naar de huidige periode van antisemitisme, die volgens verenigingen als de *Anti-Defamation League* minstens even dreigend en somber is. Die ‘liga tegen jodenbelasting’ is een vereniging die erover waakt dat er geen lasterlijke beweringen over de joden of het jodendom verschijnen en eigenlijk iedere kritiek op het zionisme ziet als een heroplevende vorm van racisme.

Het spreekt vanzelf dat wie kritiek uitoefent op de politiek van Israël, meteen aan de schandpaal wordt genageld. In dit verband gewaagt Norman Finkelstein van een ‘Holocaustindustrie’. Zoals diezelfde Finkelstein terecht opmerkt, worden deze regelmatig terugkerende en goed geregisseerde campagnes niet opgezet om het antisemitisme te bestrijden, maar om het historische leed van het joodse volk te gebruiken voor het verdacht maken van kritiek op Israël (Finkelstein, 2006, p. 31). Het zou van een historische blindheid getuigen om te ontkennen dat links in Europa nooit is aangetast door antisemitisme. Maar het getuigt ook van een kwaadwillige en manipulatieve strategie om op basis daarvan progressieven die momenteel afwijzend staan tegenover Israëls officiële politieke opvattingen met de *Endlösung* om de oren te slaan. Links hoeft niet kritiekloos achter de Palestijnen te staan, maar koudwatervrees in verband met aantijgingen over antisemitisme zijn al even zinledig: die beschuldigingen zullen er toch komen.

De strijd in de media

Deze algemene frames en de daaraan verbonden attitudes die deel uitmaken van het ‘normale’ denken, zijn als slapende honden. Bij wijlen moeten ze wakker worden gemaakt en geactiveerd. In het huidige conflict in Gaza hebben beide partijen begrepen dat de slag ook in de moderne communicatiemediën wordt uitgevochten. Niet dat onze Palestijnse vrienden zouden aarzelen om ons een rad voor de ogen te draaien, maar ze zijn nu eenmaal de minderen in het verspreiden van hun standpunten. De officiële

verklaringen uit Tel Aviv worden op alle tv-zenders overgenomen. Hun linguïstische codes zijn weliswaar hard, maar lijken redelijk en zijn door het Westen gemakkelijk te lezen. Communiqués van Hamas staan bol van overspannen uitdrukkingen en pathetische oproepen, cultiveren het martelaarschap en scheppen daardoor al een afstand met de ontvanger. Uitspraken als die van Hamas-leider Ismail Haniyeh dat Hamas het conflict in Gaza heeft gewonnen, en die natuurlijk bestemd waren voor de eigen achterban, scoren internationaal slecht. (Nog een paar overwinningen van dit slag en het probleem is opgelost!). En laten we het maar toegeven: de *alluah akbar*-kretten wekken te lande terecht weinig geestdrift op.

Enerzijds worden journalisten niet toegelaten op het terrein, anderzijds is er de constante stroom mededelingen van het Israëlische leger (*Israel Defense Forces* - IDF), dat via JIDF (*Jewish Internet Defense Force*) al wie dat wil van 'feitelijke' actuele gegevens voorziet, e-mailcampagnes opzet, Facebookgroepen stuurt en de *Honest Reporting*-website coördineert. Er is ook 'Hasbarah', dat de buitenlanders moet voorlichten: de letterlijke vertaling uit het Hebreeuws luidt 'uitleg', de feitelijke is 'propaganda'. Hasbarah staat voor een geheel van inspanningen om Israëls standpunt te verdedigen via etentjes, reizen en nu vooral via elektronische aanvallen, bijvoorbeeld via de website GIYUS (*Give Israel Your United Support*) die stelt: "*Today's conflicts are won by public opinion.*" In '*The Guardian*' van 9 januari had Richard Silverstein het over "*Hasbarah spam alert*". 'Cyberwarriors' als *Help Israel win* verklaren uitdrukkelijk: "*We couldn't join the real combat, so we decided to fight Hamas in the cyber area*". Daarnaast zijn er de weblogs van de burgers in de nederzettingen, zoals Sderot, die beelden verspreiden "die door de westerse gevestigde zenders nooit getoond worden". Dit is een voorbeeld van de klassieke omkering van rollen en van het opeisen van de slachtofferpositie. De informatieslag is als de strijd tussen David en Goliath en daarbij is het evident dat David in deze een *keffiyah* draagt. En mocht dit alles niet volstaan, dan zijn er nog altijd de lokale Mia Doornaerts en andere plaatsvervangende zionisten als Marc Cogen om de ramshoorn te steken.

DE TECHNIEKEN

Laten we ons eens buigen over een aantal technieken die in het discours rond Gaza worden aangewend.

Verbloemd taalgebruik

- *Oorlog*

Juridisch gezien kan dit enkel slaan op een gewapend conflict tussen staten. De Palestijnen hebben geen staat: ze hebben gebieden die bezet zijn of die de Israëli's willen controleren. Ze hebben geen president, ze hebben geen leger en ze hebben geen munt. Is het dan verwonderlijk dat velen er denken dat ze alleen Allah hebben? Een oorlog wordt verondersteld een gewapend conflict te zijn tussen legers. Aan de ene kant heb je hier een troepenmacht met Apache- en Cobra-gevechtshelikopters, F16's, tanks en gevechtsvoertuigen... Aan de andere kant staat een legitieme verzetsbeweging met machinepistolen en daartussen een burgerbevolking als ratten in de val. Dit is geen oorlog: dit is een slachtpartij, ondanks alle verklaringen van terughoudendheid vanwege het leger.

- *De vernietiging van de tunnels*

De tunnels dienen om wapens binnen te smokkelen via Egypte, luidt het. Dit is maar een deel van de waarheid. De tunnels dienen in eerste instantie om voedsel en eerstehulpgoederen in Gaza te krijgen. Hoe verwacht je dat een gebied dat je afsluit – humanitaire colonnes worden mondjesmaat toegelaten – gewoon overleeft? Of denkt men dat de truc met het manna nog eens wordt overgedaan? In het kader van de legitieme zelfverdediging wordt Rafah sinds jaren bestookt om de Egyptische toevoer af te snijden. Al in oktober 2004 stelde het rapport van *Human Rights Watch* dat de omvang van het onderaardse netwerk overdreven werd en dat er veel minder destructieve manieren bestonden om de tunnels inoperatieel te maken. Volgens HRW is het verdoken doel de grensgebieden te ontvolken om ze beter onder controle te kunnen houden, ook na de uitvoering van het terugtrekkingsplan.

• *Het slopen van huizen*

Hier wordt niet alleen het veiligheidsrisico ingeroepen, maar gaat het om een vorm van collectieve bestraffing, iets wat overigens door het internationale recht wordt verboden. Tijdens het eerste jaar van de tweede intifada alleen al werden in Gaza volgen B'Tselem, de Israëlische Informatiedienst voor Mensenrechtenschendingen in de Bezette Gebieden, 600 huizen gesloopt en tegen oktober 2003 waren er al 2150 huizen vernietigd en meer dan 16.000 beschadigd. De zuidelijke grens was het geliefkoosde terrein voor de Catterpillar D9-bulldozers. In het dichtbevolkte vluchtelingenkamp Rafah verloren ongeveer 16.000 mensen hun huis en goed (meestal voor de tweede of derde keer). Ter verontschuldiging van collectieve straffen zegt Dershowitz in *'The case for Israel'*: "... de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki waren bedoeld voor de misdadige Japanse leiders, maar ze maakten duizenden (sic) onschuldige slachtoffers." (Dershowitz, 2003, p. 167). Hiermee krijgt het begrip *collateral damage* een nieuwe inhoud.

Onvolledige informatie

De Qassam-raketten op Sderot en Askelon worden ook bij ons alleen maar gezien als een daad van zinloze agressie. De gangbare uitleg voor de aanvallen is dat deze tuigen nu eenmaal niet tot Tel Aviv dragen. Maar er is meer. Wanneer wij het in Vlaanderen hebben over de Kasselrei, roept dit associaties op met fietstochten. Geen mens – dat hopen we toch – wil de Frans-Vlaamse gemeenten Sint-Winoksbergen of Broekburg nog bevrijden. Maar stel dat die gemeenten pas in 1967 door Frankrijk zouden zijn veroverd en dat de bewoners over de grens zouden zijn verdreven, zouden de kaarten dan niet anders liggen? Sderot is het vroegere Najd en Askelon heette al-Magdal. Beide stadjes werden in 1948 plat gebulldoerd en de streek werd etnisch gezuiverd: bijna 12.000 mensen werden naar Gaza verdreven. Dit geeft toch een enigszins ander beeld van de "zinledige en laffe aanslagen op burgers". Het past perfect in het ruimere beeld dat heel Palestina één woestijn was, met wat oases en meer kamelen dan inwoners. Overigens zijn er na 1948 zowat 180.000 Palestijnen naar de Gazastrook gevlucht en momenteel wordt drie vierde van de bevolking van Gaza als vluchteling erkend door UNWRA, de VN-organisatie voor de Palestijnse vluchtelingen.

Verdraaide informatie

Uri Avnery, een Israëlische schrijver-vredesactivist van de Israëlische vredesbeweging Gush Shalom, begint zijn artikel *'The Blood-stained monster in Gaza'* als volgt: "Haast 70 jaar geleden voltrok zich een snode moordpartij in Leningrad. Gedurende meer dan duizend dagen hield een bende extremisten, 'het Rode Leger' genaamd, miljoenen mensen gegijzeld en lokte daardoor vergelding uit van de Wehrmacht... Enige tijd daarvoor werd een vergelijkbare misdaad gepleegd door de Churchill-bende, die de bewoners van Londen als menselijk schild gebruikte. De Duitsers waren verplicht de *Luftwaffe* in te schakelen en tegen hun zin de stad in puin te schieten." Dit soort van absurde omkering wil vooral illustreren dat wat voorgehouden wordt als een bewuste strategie van Hamas om de burgerbevolking willens en wetens op te offeren, nergens op slaat. Van waaruit kan Hamas zichzelf en de bevolking anders verdedigen dan vanuit de gebouwen? Als meer dan 1,4 miljoen mensen op een gebied van 363 km² samengeperst worden, neem je uiteraard een loopje met de werkelijkheid wanneer je het hebt over 'zich verschuilen' tussen de burgerbevolking. De beweringen dat de Israëlische troepen zouden beschoten zijn vanuit ziekenhuizen, scholen en VN-

gebouwen, zijn daarenboven nooit hard gemaakt. En ‘verkeerde’ bombardementen zijn gewoon een lachertje: Israël weet zo ongeveer elke vuilbak staan. En net zoals niemand geloofde dat de UNIFIL-basis in Qana in Libanon in 1996 ‘per ongeluk’ onder Israëlish artillerievuur kwam te liggen, zo aanvaardt Ban Ki-moon evenmin dat de VN-compound in Gaza-stad per vergissing werd beschoten.

Een misleidend tijdsperspectief

Het einde van een zes maanden durend bestand – dat herhaaldelijk geschonden werd – zou de directe aanleiding voor de inval geweest zijn. Daarbij wordt stilzwijgend voorbijgegaan aan het feit dat de blokkade nog altijd van kracht bleef en door het ‘Hoger Gerechtshof’ in Tel Aviv werd beschouwd als legitieme vergelding tegen “een vijandige entiteit” die geleid werd door een “misdadige terroristische organisatie”. Het is evident dat de voorbereidingen niet in de pers kwamen en dat er geen volksraadpleging rond de inval plaatsgreep. Maar wie de zaak een beetje volgde, wist dat iedere aanleiding voldoende was om een goed voorbereid plan in werking te stellen. Sara Roy was een van de eersten die voorzag dat de afspraken uit het Osloproces niet zouden werken en dat de implosie ervan in Gaza zou plaatsvinden (Roy, 2006). Na de Israëlish terugtrekking – zonder dat de economische wurggreep afnam – en na het corrupte en patrimonialistische bestuur door al-Fatah en het uitblijven van enig alternatief... was de overwinning van Hamas in de Gazastrook veel minder een verrassing dan gedacht in het Westen. Voor Israël was het duidelijk: multipartisme kan leiden tot onaanvaardbare uitslagen. En dus moest Hamas weg: het opdrijven van de collectieve sancties zou er dan wel voor zorgen dat er militair gerিপosteerd werd. Dit bood de mogelijkheid om Hamas verder te dehumaniseren en te demoniseren als niets meer dan een terroristenbende waartegen men zich wel moest verzetten. Zoals Jennifer Loewenstein aanvoert in haar artikel *‘If Hamas did not exist...’*. “De vernietiging van Gaza heeft niets te zien met Hamas. Israël zal nooit enige gezagsdragers aanvaarden in de Palestijnse gebieden die het niet controleert” (Loewenstein, 2009).

In deze periode werden de eerste plannen gemaakt om de vijand te neutraliseren en vanaf juni 2008 verschenen de eerste blauwdrukken (Barak, 2008). Daar kwamen twee versnellende elementen bij. Enerzijds waren er de Amerikaanse verkiezingen en de vrees dat Barack ‘Hussein’ Obama zich terughoudender zou opstellen tegenover Israël. Eén dag na de verkiezingen – op 5 november – begon het beleg van de Gazastrook. Anderzijds is er de toekomstige stembusgang in Israël zelf. Ehud Barak wil zich met de slogan *‘Not a nice guy, but a leader’* door zijn gespierde politiek een plaats in de toekomstige regering bevechten. Gush Shalom demonstreerde weliswaar onder de slogan *‘One does not build an election campaign over the dead bodies of children’*, maar Baraks populariteit heeft toch forse steun gekregen.

Waarover men niet spreekt

In 2000 werden grote gasreserves ontdekt voor de kust van Gaza. De Palestijnse Autoriteiten (PA) hadden in 1999 een exploratievergunning gegeven aan *British Gas* (BG) en *Consolidated Contractors International Company*. Tien procent van de opbrengsten zou naar de PA gaan. Tijdens boringen (Gaza Marine I en II) werden de reserves ter plekke geschat op 4 miljard dollar, een fractie van de totale Palestijnse gasreserves. De verkiezing van Ariel Sharon in 2001 was een eerste keerpunt. De uitspraak van het Israëlish Hooggerechtshof zette de Palestijnse soevereiniteit over de gasvelden op de

helling en de nieuwe eerste minister verklaarde dat het ondenkbaar was dat Israël ooit gas zou kopen van de Palestijnen. In 2006, toen Hamas de verkiezingen won, werd de zaak alleen maar verder op de spits gedreven. (Moshe Ya'alon, de ex-chef-staf van de IDF, zei dat men niet kon toestaan dat gas het terrorisme zou financieren). In 2006 was BG dicht bij een akkoord met de PA om gas naar Egypte te pompen, maar dit werd uiteindelijk afgeblokt na een interventie van Tony Blair.

Israël zette steeds meer druk op BG, dat in een reactie de overeenkomsten opschortte. Op korte termijn impliceerde dit dat de Palestijnen de royalty's misliepen, maar belangrijker nog was dat ze in een tweede fase buiten de nieuwe onderhandelingen werden gehouden. In juni 2008 – wanneer de eerste invasieplannen vorm kregen – benaderden het 'Ministerie van Financiën' en het 'Ministerie van Nationale Infrastructuur' BG om de onderhandelingen opnieuw op te starten. *Globes online – Israel's Business Arena* kon op 13 november 2008 melden: *“Ministry of Finance Director General Yaroun Ariav and Ministry of National Infrastructures Director General Hezi Kugler wrote to IEC (Israel Electric Corporation) CEO Amos Lasker, informing him of the government's decision to allow negotiations to go forward... the talks with BG Group will begin once the Board approves the exemptions from a tender”*. Zo werd Oslo in stilte vergast.

Waarom men niet kan spreken

Gaza werd door Israël ontruimd in 2005, maar wordt nu door Hamas bestuurd na een gewapende machtsovername. *“... rather than a one-time abandonment of control, disengagement is better understood as an ongoing process of controlled abandonment... without allowing any viable alternative to emerge, all while leaving the international donor community to subsidize what remains”* (Li, 2008, p. 1). In het Gaza dat Hamas 'erfde', heerst een structurele humanitaire crisis. Een tweede zaak is de burgeroorlog die Fatah uit Gaza verdreef. Pas zeer recentelijk heeft David Rose daarover politiek vrij onthutsende informatie naar boven gehaald. Daar blijkt vooreerst uit dat president Bush zelf aandrong op verkiezingen en daarna de resultaten ongedaan wou maken. George Bush, Condoleezza Rice en Veiligheidsadviseur Elliott Abrams waren de sleutelfiguren om het gewapende conflict uit te lokken (Abrams was vroeger betrokken bij Iran-contragate). Aan Palestijnse kant werd Mohammad Dahlan, de veiligheidschef van Fatah, voorzien van geld, wapens en trainingsfaciliteiten voor zijn troepen in Egypte. Zoals een van Abrams medewerkers zei: *“Dahlan was the son of a bitch we happened to know best”*. Het werd een fiasco dat sinds de Varkensbaai zijn gelijke niet kende. David Wurmser, hoofd van de Midden-Oosten-adviesgroep van Dick Cheney, nam hierop ontslag en verklaarde: *“It looks to me that what happened wasn't so much a coup by Hamas but an attempted coup by Fatah that was pre-empted before it could happen.”* De frase van ex-president Bush dat hij democratie brengt omdat iedereen daar recht op heeft, krijgt wel een echt cynische ondertoon wanneer je het vervolg van het verhaal kent.

PERCEPTIE EN RATIONALITEIT

Op 12 januari 2007 speelde een violist een uur lang in het metrostation *l'Enfant Plaza* van New York. Slechts zeven personen stopten even, een driejarig jongetje bleef het langste staan. Drie dagen eerder had dezelfde persoon, Joshua Bell, een concert gegeven in de *Boston's Symphony Hall*, waar de goedkoopste zitjes 100 dollar kostten. Zijn 1713 Stradivariusviool had zowat 3,5 miljoen dollar gekost. Perceptie is dus wel degelijk belangrijk en het herkennen in een vreemde context is minder evident dan op het eerste gezicht lijkt. In het geval van Gaza spelen een aantal zaken op elkaar in. De Palestijnse bewoners van Gaza zijn 'vreemden' en sinds de machtsovername door Hamas zijn ze dat nog meer dan vroeger. De *war on terror* van de Bush-administratie heeft wereldwijd het denkbeeld versterkt Arabier = moslim = gevaar (de ontkenning door de Bush-administratie dat zij geenszins 'de' moslims als terroristen wilde brandmerken, was nooit echt geloofwaardig). De ellendige toestand in Gaza heeft nooit de gemoederen geraakt in Europa, met uitzondering van een kleine groep overtuigden. Ondertussen hebben de staat Israël en de zionistische lobby uiteraard hun uiterste best gedaan om het vaag verontrustende beeld scherper te stellen en het dualisme tussen wij-redelijken-die-ons-verdedigen en zij-fanatieke-terroristen/zelfmoordenaars te vergroten. In die totaalomgeving is het niet evident om nog de mens te vinden.

In een interview met *'Foreign Policy in Focus'* van 19 januari 2009 stelt Noam Chomsky dat Hamas de tweestatenoplossing aanvaardt. Liever ziet het natuurlijk dat Israël verdwijnt, maar het weet dat het zal moeten leren leven met de tweede beste oplossing (die in Taba is aanvaard). *"Even in the U.S. press they've occasionally allowed op-eds by Hamas leader Ismael Haniya and others saying, yes we want a two-state settlement on the international border like everyone else... that's their official position taken by Haniya, the elected leader, and Khalid Mesh'al their political leader..."* Maar wellicht is Chomsky alleen maar een goed voorbeeld van de eeuwige jood vervuld met zelfhaat.

De beeldenoorlog heeft evenwel een emotionele tegenreactie veroorzaakt. Ik heb het niet over de regelrechte gruwelbeelden die Arabische groeperingen op internet plaatsten. Soms waren die niet ver verwijderd van geweldporno. Maar zelfs de minder expliciete beelden van radeloze Palestijnen, overvolle ziekenhuizen, dode kinderen,

weeklagende vrouwen, ... tegenover de Israëlische militairen en hun triomfantelijke voorkomen deden velen, ook in Vlaanderen, uit hun slaap ontwaken. We kunnen alleen maar hopen dat wat in eerste instantie veroorzaakt wordt door enerzijds empathie en anderzijds spontane afwijzing zich uiteindelijk vertaalt in rationeel denken en politiek bewustzijn.

Het aantal doden bij de bombardementen op de Palestijnse vluchtelingenkampen Sabra en Shatila in Libanon van september 1982 is nooit precies opgegeven. Het zal in de buurt gelegen hebben van het aantal slachtoffers in Gaza. Destijds gingen de gruwelbeelden de wereld rond en ook in België kwam het tot protestbewegingen. Maar wat is er van dat sentiment overgebleven? Wie weet nog wat er toen gebeurde en wie kent na een kwarteeuw nog de rol van Ariel Sharon? De 'normaliteit' heeft het deels weer overgenomen en het zwart-witdenken centraal geplaatst. Het zal er dus op aankomen om Gaza in het politieke denken te verankeren, om te vermijden dat het de zoveelste voetnoot in de geschiedenis wordt. Door acties tegen Dexia bijvoorbeeld, om te beletten dat er nog geld naar *settlements* gaat, of door gesprekken met onze Waalse vrienden om de regeling van de wapenexport te verfijnen. En gesprekken met Vlaamse 'civiele' bedrijven als Barco en OIP. Zelfs de discussie over een BDS-campagne (Boycot, Devinvestering en Sancties) tegen Israël moet niet uit de weg worden gegaan. Dit is veel minder een 'extremistisch' standpunt dan op het eerste gezicht lijkt. De voorzitter van de 63ste sessie van de Algemene Vergadering van de VN, Miguel d'Escoto Brockman, riep al op 24 november jongstleden op om dit voorstel in overweging te nemen (hij werd prompt door de Anti-Defamation League beschuldigd van antisemitisme).

Ten slotte lijkt het uiterst zinvol dat de overheid niet alleen de dialoog van staat tot staat bevordert, maar ook die tussen de geledingen van de civiele samenleving die voor vrede staan. Steun aan de vredesbeweging in Israël – een roepende stem in de woestijn – is bijvoorbeeld meer dan nodig. Een gebrek aan 'constructief engagement' kan het Westen niet verweten worden, steunprogramma's van de VS, een upgrade van de handelsovereenkomsten met de EU in december 2008, een vrijhandelsakkoord met MERCOSUR, ... Veel toegeeflijkheid heeft dit niet losgeweekt: misschien wordt het tijd voor een andere tactiek.

Bij wijze van afsluiting nog dit. Op maandag 19 januari 2009 verklaarde een van de woordvoerders van de kolonisten, Yehiel Hazan van Likoeed, in de Knesset: "De Arabieren zijn wormen. Zoals wormen vind je ze overal, zowel boven als onder de grond." Ondanks aanmaningen van de voorzitter weigerde hij die uitspraak te herroepen. Om terug te keren naar het citaat van Grossman waarmee ik ben begonnen: Israël is inderdaad sterk. Maar een van de dramatische aspecten is dat de officiële politiek van de staat ertoe strekt te doen wat eeuwen vervolging vanbuiten uit niet lukte: de vernietiging van de joodse cultuur.

[bibliografie]

AVNERY, U. (2009). 'The blood-stained monster enters Gaza.' *Counterpunch*, 12 januari 2009. Geraadpleegd op 23 januari op <http://www.counterpunch.org/avnery01122009.html>

BARAK, R. (2008). 'Operation "Cast Lead".' *Haaretz*, 27 december 2008.

CHOMSKY, N. (2009). 'Undermining Gaza' (interview by Sameer Dossanit). *Information Clearing House*, 16 januari 2009. Geraadpleegd op 23 januari op <http://www.informationclearinghouse.info/article21788.htm>

DERSHOWITZ, A. (2003). *The case for Israel*. Hoboken: John Wiley.

FINKELSTEIN, N. (2006). *De drogredenen van het antisemitisme: Israël, de VS en het misbruik van de geschiedenis* (Vert.). Amsterdam: Globe.

LI, D. (2008). 'Disengagement and the Frontiers of Zionism.' *Middle East Report Online*, 16 februari 2008. Geraadpleegd op 23 januari op <http://www.merip.org/mero/mero021608.html>

LOEWENSTEIN, J. (2009). 'If Hamas did not exist.' *Counterpunch*, 1 januari 2009. Geraadpleegd op 19 januari 2009 op <http://www.counterpunch.org/loewenstein01012009.html>

ROSE, D. (2009). 'The Gaza bombshell.' *Information Clearing House*, 21 januari 2009. Geraadpleegd op 23 januari 2009 op <http://www.informationclearinghouse.info/article21800.htm>

ROY, S. (2006). *Failing peace: Gaza and the Palestinian-Israeli conflict*. London: Pluto Press.

2. Waarheid en oorlog: een verslag uit Gaza

Simone Korkus

Tijdens het achtuurjournaal springen de beelden van het verwoeste Al Zeytoun – een wijk in Gaza-stad – plotseling met zo’n kracht naar voren, dat ik enkele seconden sprakeloos voor het scherm blijf zitten. Hier woont Achmed, mijn contactpersoon en gids, die ik daar verschillende keren bezocht. Ik probeer tussen het puin van Al Zeytoun zijn huis te ontdekken, maar de straten zijn onherkenbaar. Twee jaar lang reisde ik duizenden kilometers dwars door Israël, de Westelijke Jordaanoever en Gaza langs de afscheidingsmuur en een wirwar van hekken, hoge betonnen muren, greppels en verplaatsbare wegversperringen op zoek naar de verborgen werkelijkheid achter het nieuws – het leven van gewone Israëliërs en Palestijnen in het conflict. Ik sprak met Israëliërs en Palestijnse vrienden, Palestijnse vluchtelingen en overlevenden van de Shoah, met nabestaanden van Palestijnse bomaanslagen en van Israëliërs die represaille vuur, zakenlieden, boeren en beampten. Ik ontmoette de meest uiteenlopende mensen. Met Achmed en Majed – de kleine energieke chauffeur met het Palestijns cynisme – reisde ik dwars door de Gazastrook en bezocht Gaza-stad, Jabalya, Khan Younis en via Rafah reden we langs de beruchte Philadelfi route – de kilometersbrede militaire bufferzone voor de Palestijns-Egyptische grens. Aan de andere kant van de muur in Israël ontmoette ik Joodse kolonisten die in Gaza hadden gewoond. Opvallend was dat veel Israëliërs en Palestijnen vertelden over de onderlinge contacten van vroeger. Een paar jaar geleden gingen Israëliërs bijvoorbeeld nog winkelen in Gaza-stad of Ramallah, iets wat nu volstrekt onmogelijk is. Eén ding had ik uit alle gesprekken geleerd: angst was de algemene noemer die iedereen bindt. Angst om je land te verliezen en angst dat Auschwitz zich nog eens zal herhalen. Maar in de werkelijkheid van mijn boek wilden Israëliërs en de Palestijnen hetzelfde: gewoon een rustig, alledaags leven zonder geweld.

De echte ontploffing

De oorlogsbeelden uit Gaza en de zuidelijke steden van Israël zijn daarom voor mij niet zomaar nieuws. Ze zijn verbonden met mensen, gezichten, vrienden en gebeurtenissen. Ik werd gastvrij uitgenodigd in de huizen, die nu slechts puinhopen zijn. Ik heb hun eten gegeten en mocht soms even binnenkomen in hun leven en hun omgeving. Achmed en Majed dachten twee jaar geleden nog dat de eenzijdige ontkoppeling van de Gazastrook door Israël uiteindelijk vrijheid zou brengen voor de 1,4 miljoen inwoners. Toch was de bezetting voelbaar aanwezig in het leven van gewone mensen. Boeren uit Shoka vertelden mij dat Israël grotendeels de watertoevoer en de elektriciteit beheerste en de nutsvoorzieningen soms afsloot als strafmaatregel. De import en export van goederen en personen werden gereguleerd via de opening en afsluiting van de Erez- en Karni- controleposten. En de grote kruispunten werden beheerst door dreigend uitziende leden van Hamas en militante organisaties met machinegeweren. Ik schreef dat een hele cultuur leek te zijn ontploft en dat de flarden doelloos in het rond vlogen, niet wetend dat de echte ontploffing nog zou volgen.

Wat blijft er over van het leven dat ik had beschreven? In een ogenblik van wanhoop bel ik Achmed op zijn mobieltje. Zijn stem aan de andere kant van de lijn en de bevestiging dat alle vrienden en bekenden in Gaza nog in leven zijn, heeft vreemd genoeg iets geruststellends, ook al zijn er 1300 onbekende Palestijnen gedood en duizenden anderen gewond. Hij is blij dat ik bel. *“De media geven de werkelijkheid niet weer. Ze brengen alleen wat ze interessant vinden.”* Zijn stem heeft een echo als hij uitlegt dat hij met zijn gezin in een kelder in Gaza-stad zit. Dagenlang was de telefoonlijn dood en hadden ze geen televisie. Hij wist niet waar het Israëlische leger precies lag en of ook andere delen van de Gazastrook waren getroffen. *“Al Zeitoun ligt plat,”* concludeert hij nu eenvoudig. Het conflict loopt volgens Achmed niet meer tussen overheden – het gaat niet meer om Haniyeh tegen Olmert – maar tussen Israëlische en Palestijnse burgers onderling. Even blijft het stil aan de andere kant en dan hoor ik een zucht en: *“Niets en niemand is veilig voor het Israëlische leger.”* Als ik vraag of hij ook een verantwoordelijkheid voor Hamas ziet in dit conflict, wordt de lijn abrupt verbroken.

Gegoten Lood

In Israël voelt de uitbarsting van het geweld, die met ‘Operatie Gegoten Lood’ op 27 december begon, als een catharsis: een soort verlossing van de angst, de pijn, de bedreiging en de haat die Hamas voor veel Israëliërs symboliseert. Mijn Israëlische burens in het dorp waar ik woon – tussen de badplaats Netanya en de Palestijnse stad Tul Karem – zeggen haast opgelucht. *“Megia ha zman”* (het werd tijd). Eindelijk wordt er iets aan het probleem gedaan. Jarenlang waren ze door de Israëlische pers op de hoogte gehouden van de Qassam-raketaanvallen van Hamas op het zuiden van Israël, die het leven van de burgers daar tot een hel maakten. Weliswaar kende het land een half jaar betrekkelijke rust omdat een staakt-het-vuren met Hamas werd gesloten, maar toen dat op 19 december afliep en Hamas met hernieuwde raketaanvallen begon, was voor de Israëliërs de maat vol. Het journaal meldt dat de zware militaire operatie met de naam Gegoten Lood niet zomaar uit de lucht is komen gevallen. Minister Barak van Defensie had dit oorlogsplan al een half jaar geleden – tijdens het staakt-het-vuren – zorgvuldig voorbereid met zijn staf. Militaire bases, trainingskampen en adressen van Hamasleiders waren in kaart gebracht met één enkel doel: vernietiging.

Naarmate de oorlog vordert, verandert de toon en het woordgebruik in de Israëlische media. Beschoten woonhuizen, ziekenhuizen, moskeeën en scholen worden ‘doelwitten’ of ‘bouwwerken’ genoemd en als een luchtaanval ‘alfa’ is, betekent het een voltreffer zonder bijkomende schade. Met veel pathos worden de gevolgen van de raketaanvallen van Hamas urenlang beschreven, gedupeerde Israëliërs en ouders van soldaten geïnterviewd en beelden van door Grad-raketten getroffen huizen, auto’s en getraumatiseerde kinderen getoond. Het Israëlische journaal begint op de perskamer van de Israëlische legernieuwsdienst te lijken. Als in een computerspel toont een legerfilmpje hoe een luchtaanval er vanuit de cockpit van een F16 uitziet. Op het scherm verschijnen kleine lichtpuntjes als vuurvliegjes. “Dit zijn terroristen”, legt de nieuwslezer geheel overbodig uit. Een lichtflits wijst erop dat het een alfa is, een voltreffer. De gevolgen van de lichtflitsen, de Palestijnse doden en gewonden in Gaza, komen nauwelijks in beeld en blijven zonder uitgebreid commentaar.

Heel even komt daar verandering in. Tijdens een paneldiscussie van het nieuwsprogramma van Kanaal 10 krijgt de journalist Shlomi Eldar live in de uitzending een telefoontje van zijn vriend de gynaecoloog Abu Al Aish uit het Jabalya-vluchtelingenkamp in Gaza, die om hulp smeekt omdat het leger op dat moment zijn huis beschiet. Eldar probeert telefonisch te coördineren met de commandant in Gaza, maar het is al te laat. Drie dochters en een nichtje van Abu Al Aish worden doodgeschoten. De live-uitzending van dit menselijke leed werd niet door iedereen op prijs gesteld, vertellen medewerkers van Kanaal 10 later. Ze werden overstelpt met woedende telefoontjes van kijkers die vonden dat de omroep Israëls imago naar de buitenwereld en het beeld van de oorlog in het bijzonder, had geschaad.

In de supermarkt in mijn dorp gaat de discussie verder en spitst zich toe op de kritiek van het buitenland op Israëls massale campagne tegen de Palestijnen in Gaza. Een klant zegt dat ze niet begrijpt waarom de rest van de wereld zo negatief tegen Israël reageert. “Dit is verkapt antisemitisme”, reageert de man achter de kassa. Als ik vraag of ze zich weleens hebben afgevraagd of er misschien een kern van waarheid in die buitenlandse kritiek zit, kijken ze me onthutst aan. Een vrouw achter een winkelwagentje legt uit waarom: “Jullie (*Europeanen*) begrijpen het echt niet. Ze (*De Palestijnen of Arabieren*) zijn heel anders dan Europeanen of wij, de Israëliërs. Als je geen militaire dominantie laat zien, lopen ze over je heen. De Arabieren begrijpen alleen geweld. Wij moeten dus wel optreden, want anders bezetten ze ons land.”

Voetbal

De Israëlische minister van Buitenlandse Zaken Tzipi Livni meldt intussen dat de operatie een succes is. Het doel is om de ‘realiteit op de grond’ te veranderen. Dat de operatie daarin slaagt, blijkt uit de dodengetallen die in de doorlopende tv-voorstelling ‘*Esch ba darom*’ (vuur in het zuiden) als in een voetbalwedstrijd worden getoond: Israël tegen Gaza: 13 tegen 1300.

De Israëlische burgers lijken over te schakelen in een hogere, militaire versnelling. Geleidelijk aan slijpelt het militarisme het gewone leven binnen. Er worden brieven en pakjes verstuurd naar de jongens aan het front, *jobniks* – soldaten die aan het thuisfront meer administratieve werkzaamheden vervullen – worden minzaam behandeld. Groepen Israëliërs klimmen op een uitkijkpunt aan de grens met Gaza om met verrekijkers de oorlog te volgen en de burgers in het zuiden oefenen de militaire drill van het alarmsein ‘Kleur Rood’ en schuilen in de schuilkelders. Opvallend is de afwezigheid van kritische stemmen. Het lijkt of Israël de gelederen heeft gesloten en iedereen zich solidair achter de oorlog en het leger schaart en ik vraag me af wat schokkender is: de escalatie van het militaire geweld of het gejuich van de massa die roept om meer en nog meer. Geen onderzoek naar fosforbommen, die volgens de Palestijnen tegen burgers worden gebruikt. Geen massale demonstraties voor de vrede, waarbij honderdduizenden Israëliërs het Rabinplein in Tel Aviv opstroomden, zoals enkele jaren geleden.

Er heerst stilte. Doodse stilte. Links Israël lijkt niet meer te bestaan. En juist die stilte is verontrustend. In een democratisch land – en Israël staat zich erop voor dat het de enige democratie in het Midden-Oosten is – worden beslissingen genomen na afweging van de verschillende standpunten: pro en contra, hoor en wederhoor. Wie niet voor ons is, is tegen ons, lijkt men nu te denken, want iedereen die een andere mening verkondigt, wordt de mond gesnoerd. Gideon Levi – een zeer kritisch Israëlisch journalist – werd tijdens een discussieprogramma uitgejouwd; anderen komen zelfs niet in beeld. Zeshonderd Israëlische Palestijnen zijn opgepakt en in voorarrest geplaatst omdat ze in Israël een (vreedzame) demonstratie tegen de oorlog in Gaza hielden. De rechter-commissaris oordeelde dat hun acties ondermijnend zijn voor het moreel van het volk. Heel voorzichtig suggereert links Israël dat de Israëlische acties niet in verhouding zouden staan. Een volgens mij absurde opmerking, die impliceert dat de mate van militaire acties gelegitimeerd wordt door het aantal doden dat aan jouw kant van de lijn valt. Dus als er honderd Israëlische doden waren gevallen bij de Qassam-raketaanvallen, was de oorlog dan wel toegestaan?

Wij, de buitenlandse journalisten, worden door Israël in de ban gedaan en mogen de Gazastrook niet in. Het wordt nog moeilijker om achter de feiten te komen, om dingen te vinden. De Palestijnen worden voorzichtiger. Als ik in de Westbank Palestijnse jongeren vraag wat ze van de oorlog in Gaza vinden, voel ik een muur van terughoudendheid en argwaan. De gesprekken verlopen moeizaam en verder dan de gebruikelijke kritiek op het Israëlische leger kom ik niet. Niemand wil zijn naam of foto laten publiceren. Mogelijk zijn ze bang voor represailles van het leger of Shin Bet (de Israëlische veiligheidsdienst) of van de eigen mensen. Iedereen moet op zijn tellen passen want “*der Feind hört mit*”.

In Israël word ik overvoerd met e-mails, persberichten, perscommuniqués van het leger en de overheid, maar die geven een eenzijdig beeld van het verhaal en de

antwoorden die we krijgen op onze vragen zijn net zo algemeen als de persberichten zelf. Het is alsof ik voor een raadsel sta waarvan de oplossing heel goed is verstoppt. Ik tracht de gebeurtenissen te reconstrueren met behulp van buitenlandse tv-zenders die nog correspondenten in Gaza hebben, telefonische interviews met mijn bronnen in de Gazastrook en de zuidelijke steden in Israël en het leger, maar het blijft nieuws uit de tweede hand.

Spookstad

In een poging om de feiten vast te stellen – ten minste van Israëlische kant – reis ik naar de Israëlische stad Sderot in het zuiden, zowat 15 kilometer buiten Gaza. Sderot is al acht jaar het doelwit van uit Gaza afgevuurde Qassam-raketten. In mijn boek had ik Sderot als een spookstad beschreven. De duizenden bewoners die financieel noch sociaal in staat zijn om te vluchten, zaten gevangen in uitzichtloosheid en niemand scheen zich hun lot aan te trekken. Zouden ze nu het gevoel hebben dat er iets aan hun situatie wordt gedaan? Ik volg de bekende snelweg 34 die van Ashkelon langs de Gazastrook naar Sderot loopt. De weg die ik al tientallen keren heb afgelegd, heeft tegelijk iets vertrouwds en dreigends. Ik ben vaker bij een luchtalarm geweest, maar de wetenschap dat er nu dagelijks twintig tot vijftig Qassam- en Grad-raketten in dit gebied neerkomen en je nooit weet waar de bom valt, geeft me een onheilspellend gevoel. Ik twijfel of ik de ramen van mijn auto zal opendraaien zodat ik het alarm ‘Kleur Rood’ kan horen, dat overal door luidsprekers wordt omgeroepen als de volgende raketaanval komt, of mijn radio op kanaal 128 zal zetten waarop *Pikoed ha Oref* (het thuisfrontcommando) de raketaanvallen meldt. Ik besluit beide te doen.

Op het kruispunt passeer ik een groepje mannen die vlaggen en bumperstickers met de tekst *I love the army* verkopen. Vijf sjekels voor een vlaggetje en twee sjekels voor een sticker. Het is privéhandel, vertelt een van de mannen. Het leger staat hier buiten. Dat de zaken uitstekend lopen, blijkt uit de vele auto’s die mij later al vlaggend passeren. Ter hoogte van de militaire luchtbasis Sde Dov vliegen vier F16-gevechtsvliegtuigen van het Israëlische leger als sluike zilvergrijze vissen over mijn hoofd. Ze draaien langzaam naar de kust richting Gazastrook. Naarmate ik zuidelijker kom, neemt het gewone verkeer af. Ik zie steeds meer *soefa*’s, de Israëlische legerjeeps en tanktransporten. Na de afslag van de Erez-controlepost hangt er ineens een grijze mist en dan zie ik het in de verte: Gaza-stad staat in lichterlaaie. Plotseling is het oorlog. De ontploffingen en beschietingen in Gaza zijn door het open autoraampje duidelijk hoorbaar en ik ruik een brandlucht. Onwillekeurig trap ik op het gaspedaal.

Als ik de ijzeren boog met de grote letters ‘Welkom in Sderot’ boven de ingang van de stad zie, haal ik opgelucht adem. Dat is totaal absurd, want Sderot is het epicentrum van de Qassam-raketaanvallen. De stad heeft iets desolaats. Veel burgers zijn inmiddels vertrokken of verblijven tijdelijk bij familieleden in andere delen van het land. Anderen hebben geen keuze en wachten op de volgende bom. Er heerst een hopeloosheid onder de mensen die ik spreek. Ze geloven niet meer dat de situatie zal veranderen en denken dat bestanden tussen Israël en Hamas na verloop van tijd toch weer worden geschonden. Als ik vraag of de jonge generatie nog hoop heeft, formuleert Hila, een 16-jarig meisje, het als volgt: “Ik vraag me weleens af hoe het zou zijn als er hier vrede was. Ik was acht toen de eerste raketten uit Gaza op Sderot werden afgevuurd. Sindsdien gebeurt dat wekelijks of dagelijks. Ik wacht al bijna heel mijn leven op het geluid van sirenes.”

Bestand

Op zondag 18 januari gaat Hamas akkoord met een bestand met Israël, althans voor een week. Het lijkt alsof Israël weer adem durft te halen. De muziek op de radio wordt vrolijker, het kritische tv-programma *'London en Kirschenbaum'* – iets als Pauw en Witteman – wordt weer uitgezonden en in een interview tijdens de topvergadering in Sharm-el-Sheik over de situatie in de Gazastrook zegt de Franse president Sarkozy hoopvol dat er nu een kans op vrede is. Israël verkeert in een staat van euforie. Het heeft de oorlog gewonnen, zegt men. Na de flater van de tweede Libanonoorlog heeft Israël bewezen dat het sterker en militair superieur is. Ik ben verbaasd over de flexibiliteit waarmee de Israëliërs en de Palestijnen weer opveren. In Gaza begraven de Palestijnen hun doden. Ze nemen de schade op van de oorlog en formuleren nieuwe subsidie- en projectaanvragen voor de internationale gemeenschap. Er wordt zelfs al gefluisterd dat Saoedi-Arabië een miljard dollar zal schenken en dat ook de Europese landen de beurs zullen opentrekken voor de wederopbouw van Gaza.

In Israël komen de humanitaire programma's nu in razend tempo op gang. Israëlische burgers helpen de burgers van Gaza, vrijwilligers verzamelen dekens, matrassen, babyvoeding en geld. David Grossman verbreekt de stilte en geeft op de voorpagina van de Israëlische krant *'Ha'aretz'* zijn mening over Israëls militaire acties en vindt dat de dialoog nu weer op gang moet worden gebracht. Israëlische mensenrechtenorganisaties zijn weer in het nieuws en vragen om een diepgaand onderzoek naar het beweerde gebruik van witte fosforbommen door het leger tegen burgers. De Israëlische legervertegenwoordiger reageren vaag dat het leger alleen methoden en wapens hanteert die zijn toegestaan onder internationaal recht. Een gerucht dat er in Nederland een aanklacht wegens oorlogsmisdrijf tegen een Israëlische commandant zou lopen, zorgt intussen voor de nodige opschudding onder de echelons. Om juridische acties tegen individuele soldaten te voorkomen, verbiedt de militaire censor ons, journalisten, om namen en foto's van officieren die aan de oorlog deelnamen, te publiceren. Gelukkig mogen we nu ineens wel weer de Gazastrook in en ik stort me in de bureaucratische molen om de stapel vereiste formulieren ingevuld en ondertekend te krijgen. In een van de documenten moet mijn Nederlandse redacteur verklaren dat hij de staat Israël niet aansprakelijk stelt als ik in Gaza gewond raak of om het leven kom. Dat ik niet de enige journalist in Gaza zal zijn, blijkt uit een telefoontje van het leger: er zijn al tweeduizend journalisten aanwezig.

Soms leiden de discussies tussen Israëliërs onderling over Israëls positie tijdens de oorlog tot een regelrechte rel. Dat maak ik mee tijdens een bijeenkomst van *'Moed om te weigeren'*, een organisatie van soldaten en officieren uit gevechtseenheden die weigeren om dienst te doen in de Gazastrook en op de Westbank. Als een man van middelbare leeftijd geëmotioneerd de microfoon pakt en zucht dat hij zich schaamt Israëliër te zijn, buldert iemand uit het publiek woedend: "Man, wat doe je dan in Israël? Sodemieter op." Andere deelnemers mengen zich in de discussie en weldra vliegen de beledigingen in het rond. Het debat gaat niet meer over Gaza, maar of soldaten dienst mogen weigeren.

De oorlog lijkt al haast vergeten.

Dubbele gezichten

Twee jaar geleden schreef ik in mijn boek dat het moeilijk is om je voor te stellen wat het conflict en de bezetting betekenen voor het dagelijks leven. ‘Moeilijk?’ denk ik nu. Ik begrijp er helemaal niets van. Ik heb geprobeerd om het conflict en deze oorlog te analyseren, om de logica achter de acties van beide kanten te doorgronden, om de rauwe gevoelens van haat en vergelding van de mensen in dit gebied van het Midden-Oosten te begrijpen, maar Israëliërs en Palestijnen lijken dubbele gezichten te hebben. De wreedheden, de koude onachtzaamheid, de afwijzing, de inspanningen van de autoriteiten om informatie buiten het nieuws te houden en de absurditeiten van de oorlog vallen voor mij niet te rijmen met de andere kant: de humaniteit, de rede, het overleg, de gastvrijheid en de menselijkheid. Er was een tijd, nog niet zolang geleden, dat ik dacht dat ik sommige Israëliërs en Palestijnen begon te begrijpen. Ik prijsde me gelukkig dat er voor mij – in tegenstelling tot voor de bewoners van dit gebied – geen grenzen en muren bestonden en dat ik vrij aan beide kanten kon reizen en vrienden vond. Nu lijkt het alsof – om in oorlogstermen te spreken – bij een raketalarm iedereen naar de schuilkelder rent en alleen ik tegen de stroom in een andere richting kies. Mijn geloof in een toekomstige co-existentie omdat de bewoners geen andere keuze zouden hebben, is onderuitgehaald. Als ik Israëliërs en Palestijnen vraag hoe ze denken dat hun toekomst er uitziet, hoe de politieke situatie over pakweg een kwarteeuw zal zijn, krijg ik geen antwoorden. Er is de laatste weken veel gebeurd, maar eigenlijk bitter weinig veranderd. De oorlog in Gaza eindigt niet met een overwinning voor Israël noch voor Hamas. Het is slechts een volgende stap op de geweldsladder.

De Amerikaanse journalist Brooks Atkinson zei: *“After each war there is a little less democracy to save”*. De partijen zijn er nog meer dan voorheen van overtuigd dat er aan de andere kant niemand is om mee te praten en dat je een gewelddadige actie alleen kunt oplossen door een nog gewelddadiger tegenactie. En dat is denk ik de enorme tragiek van dit gebied en van de gewone Israëliërs en Palestijnen die er moeten leven: de stille wetenschap dat het einde van het conflict niet in zicht is.

